

De zin van de waan

interview door: GJ van den Bemd

In de voorstelling 'Wie is er nou gek of ik is een ander' spelen psychiatrische patiënten samen met professionele acteurs. 'Dat doen we structureel,' zegt Paul Röttger, directeur / regisseur van het roterdams-centrumvoortheater (RCTH). 'Een uniek concept.'

'Gisteren hadden we een uitje. Met de acteurs zijn we naar een concert geweest in De Doelen. Bij sommige acteurs kun je zien dat ze een beperking hebben. En je merkte het direct: hun aanwezigheid had een ontregelend effect op het publiek. Mensen met een beperking komen niet in het theater. Dat stoort me. Als een samenleving 'helend' wil zijn, moet die ook 'heel' zijn. Je moet dan ook alles kunnen zien wat er is. Je leest vaak over kunstinstellingen: 'Wij zijn een afspiegeling van de samenleving', of: 'Wij reageren op de samenleving', maar ik zie dat niet terug. Het gaat in de kunst bijna altijd over nette mensen, blank, hetero en vaak welgesteld. Bij het RCTH doen we dat niet. Wij behandelen thema's die écht gaan over het anders zijn.'

'GOEIE' GEK

'Als ik een definitie van gekte of waanzin zou moeten geven, beland ik al gauw bij een medische omschrijving. Door een trauma of genetische afwijking functioneert de geest niet volgens de norm. Onaangepast, ongeremd gedrag kan het gevolg zijn. In mijn jeugd noemden we mensen met dergelijk gedrag 'achterlijk', ongeacht hun IQ.

Maar wat ikzelf onder 'gek' versta? Ik hoop altijd dat ik gek ben. Ik hoop dat ik meer of minder mag denken of doen dan de norm voorschrijft. Ik wil anders zijn. Het normale leven vind ik saai, maar ik kan me wel goed aanpassen. Niemand zal aan mij merken dat ik ergens niet thuishoor. Maar ik vind het prettig als ik gek mag doen, gek mag zijn, of gek mag denken. Er is veel meer dan die belachelijke IQ of EQ normering. Daarom is het zo fijn om kunstenaar te zijn. Je bent dan al een 'goeie' gek. Of je nou schildert, weeft of breit, of je nou theater of muziek maakt, je bent altijd bezig met dingen die anderen niet zien of ervaren.

Je moet het woord waanzin eens omdraaien. Dan krijg je 'zin van de waan'. Daarmee wordt het een stuk positiever. Ik ga niet zeggen dat het hebben van een psychische beperking geweldig is. Maar er zit wel veel waarde in. Waan staat voor dromen, voor nachtmerries en gedachten. Die hebben allemaal zin. Die zingeving, daar streef ik ook naar binnen mijn werk.'

HOKJES

'Ik heb me altijd erg verbonden gevoeld met mensen die anders zijn, als kind al. Ook met mensen waarvan gezegd werd: 'Die zijn gek'. Dat zullen sommigen ook van mij zeggen. Er zijn zeker mensen geweest die vraagtekens hebben gesteld bij de voorstelling 'Wie is er nou gek'. Weet je wel waar je aan begint? vroegen ze. Heel vaak weet ik dat niet, maar dat maakt het juist anders en spannend. Ik voel vaak

een noodzaak om die grens op te zoeken. In onze maatschappij wordt steeds strikter omgegaan met mensen die anders zijn. Alles wordt in hokjes geplaatst. Het liefst willen we mensen die anders zijn ook niet zien. Het liefst wonen we in een wijk met uniforme huizen, met allemaal nette meneren en mevrouwen die 2,3 kinderen hebben. Terwijl we allemaal weten dat de wereld zo niet in elkaar zit. Afwijkende mensen stoppen we in een project 'begeleid wonen' of in blijf-van-me-lijfhuizen. Maar niet bij ons in de buurt, niet in het zicht. Daar verzet ik me tegen. Het maakt me ontzettend boos.'

VRIENDSCHAP

'Naar 'Wie is er nou gek' komen veel professionals, mensen die in de geestelijke gezondheidszorg werken, en mensen die in hun directe omgeving te maken hebben met mensen die anders zijn. Maar - en daar ben ik trots op - ook veel mensen omdat ze gehoord hebben dat het een mooie voorstelling is. Ik streef ernaar dat onze producten, zowel in de beeldende kunst als in het theater, zo zijn dat mensen zeggen: 'Dat moeten we zien!' We zouden deze voorstelling veertien keer spelen. We zitten nu op veertig en we gaan nog tien keer extra spelen. Mensen willen het stuk zien. Niet om die 'ander' te zien, de gekken, maar omdat de voorstelling goed en mooi is. We raken mensen in hun denken en hun emotie. We koken altijd voor ons publiek. Na afloop worden ze bediend door de acteurs, met en zonder een beperking. Het samen eten brengt mensen bij elkaar. Het is het grootste teken van vriendschap wat je kunt bedenken.'

21

'IK VIND HET PRETTIG ALS IK GEK MAG DOEN, GEK MAG ZIJN, OF GEK MAG DENKEN'

LOUTEREND

'Sommige patiënten maken beeldende kunst van uitzonderlijk hoog niveau. Anderen hebben een bewustzijn en intuïtie waar menig acteur zonder beperking veel van kan leren. Ik heb gemerkt dat mensen met een beperking vaak veel meer voelen en ervaren dan ik. Zij hebben ook veel eerder door of ik echt geïnteresseerd ben, of ik bijvoorbeeld een decorum in stand houd. Zij kijken daar doorheen. Dat ontregeld.

Creativiteit is helend, louterend. Dat geldt ook voor het spelen in een voorstelling. Voor veel psychiatrische patiënten heeft het stuk een therapeutisch effect. Maar dat was niet het doel. Theater gaat voor mij over de ontmoeting met het publiek. We hebben gemerkt dat het louterend effect niet alleen opgaat voor de acteurs, maar ook voor de mensen die naar het stuk zijn komen kijken.'

Hoe herken je een gek? Door naar mijn vader te kijken.

Waanzinnige gedachten? Had ik ze maar!

'Wie is er nou gek of ik is een ander' is een co-productie van het RCTH, Bavo Europoort en stichting Pameijer. Het RCTH werkt sinds 2015 nauw samen met stichting Pameijer, atelier Herenplaats (beeldende kunst) en theater Maatwerk en wordt financieel ondersteund door de gemeente Rotterdam. Kijk voor de data van de extra voorstellingen op www.rcth.nl